

Un llibre que ocupa els primers llocs a les llistes dels més venuts

Les gràcies del 'Pa negre'

L'ÀLEX SUSANNA

aparició d'una novel·la com *Pa negre*, d'Emili Teixidor, no pot sinó celebrar-se: ja sé que d'altres ho han fet –només faltaria!–, però mai no estarà de més contribuir a eixamplar per poc que sigui la migrada caixa de ressonància de la nostra literatura (doblement migrada, per cert: tant en relació amb un mercat cada cop més globalitzat i abassegador, com en relació amb nosaltres mateixos, cada cop més espanyolitzats pel que fa a l'imaginari referencial). No anem sobrats d'obres que reuneixin un tal conjunt de virtuts formals –de fet, cap literatura no hi va: són temps anorèxics, els nostres–, i és bo doncs que arribi a ser llegida pel màxim nombre de lectors, entre altres coses perquè pot aspirar-hi. I sortosament és així que els fets ho estan corroborant: des de fa unes quantes setmanes ocupa els primers llocs a les llistes dels més venuts, i dubto que en baixi a mig termini si entre tots n'anem escampant les gràcies i contribuïm a fomentar el boca-orella, de tots els mètodes de màrqueting sens dubte el més eficaç. Ras i curt: com a membres d'una determinada comunitat literària que som, ens interessa d'allò més que la lectura de *Pa negre* s'escampi com una taca d'oli perquè és una d'aquelles rares obres que poden reconciliar el lector –insisteixo, gairebé qualsevol lector– alhora amb una llengua –la nostra– i un gènere –la novel·la– i, de retruc, amb la llengua d'un gènere, és a dir, la seva capacitat d'atreure'ns justament més enllà d'aquest parell de condicionants,

com si en el fons ni l'un ni l'altre no fossin tan determinants com ho són.

Des de la primera a l'última línia *Pa negre* és una obra inspirada per obra i gràcia sobretot del seu to i la hipnosi auditiva que se'n desprèn: la història com a dipositària d'una veu. De fet, una bona història ens transforma d'una manera o altra de lectors en oients, i això és justament el que passa amb aquest text, el punt de vista del qual –posat en boca d'un noi que ens fa sabedors d'un determinat període de la seva vida evocat des d'una època posterior– s'assenta del tot en una pretesa oralitat: assistim doncs a una història més contada que no pas escrita, tot i que en darrer terme la seva forma definitiva sigui la que és. En un conegut assaig, Benjamin parla del narrador com de "l'home que permet que les flames suaus de la seva narració consumeixin per complet la metxa de la seva vida", i del lector com d'algú disposat a apropiari-se'n totalment: "En efecte, destrueix i consumeix el material com el foc els troncs de la llar". Tant una cosa com l'altra s'adiuen prou amb la mena de percepcions que hom pot tenir en llegir aquesta obra: un autor que se'ns lliura totalment en la seva escriptura, i una lectura voraç que la consumeix del tot.

Curiosament, o potser no tant si ens atenim al dictat de les modes, aquesta és una obra que se'ns presenta "a mig camí entre la memòria i la ficció, en una barreja de gèneres" (solapa *dixit*): o molt m'equivoco, o res més lluny de la realitat. Estem sense cap mena de dubte davant d'una novel·la amb tots els ets i uts, i és justament la intensitat –i excel·lència– del procés de formalització

SHOZO SONEKAWA

literària a què l'autor ha sotmès el seu material narratiu allò que ens en convenç plenament des d'un bon començament. Una novel·la de primera formació –s'acaba quan tot just el protagonista deu tenir nou o deu anys: de fet no s'acaba sinó que s'interromp talment com si ens estigués esperant una segona part–, d'assumpció creixent d'uns principis de subjectivitat precoços a causa d'unes circumstàncies que en van accelerar el desvetllament, com ara la seva condició d'"infiltrats als llocs que habitàvem" ("Em sorprenia a mi mateix de les coses que pensava i no en parlava mai amb ningú perquè entenia que eren els brots del mal que naixien a dins meu", o bé "m'espantava que les perversions del pensament poguessin ser encara més fascinants que les del cos"). I, potser per damunt de tot, una novel·la sobre la descoberta abassegadora del poder de les paraules i dels mecanismes de la memòria ("¿Per què malgrat la tristesa i les dificultats d'aquell temps, la memòria no els esborra

definitivament i els evoca amb més força a mesura que ens n'allunyem, tot tenint amb una llum de recança?"), paraules i memòria que li permetran, anys a venir, retornar a aquesta època i oferir-nos-la amb el grau de suggeriment amb què ho fa.

Una vegada més, ens trobem davant d'una novel·la a l'origen de la qual, si ens atenim a una distinció ja clàssica, hi ha una història extremament simple –l'evocació d'una determinada postguerra rural–, però un argument ple de ramificacions i giragoneses, i és en aquesta capacitat d'eixam-

plar els límits de la història mitjançant un argument ric que es troba una part molt important del seu èxit. Com va dir Lukács, "tan sols en la novel·la es dissocien sentit i vida i, a causa d'això, l'essencial del temporal; gairebé pot dir-se que tota l'acció interna de la novel·la es redueix a una lluita contra el poder del temps. I de tot això se'n desprenen les vivències temporals d'origen èpic autèntic: l'esperança i el record. Tan sols en la novel·la s'esdevé un record creatiu, pertinent a l'objecte i que en ell es transforma". Potser per això ell mateix va veure en la novel·la "la forma transcendental del que és apàtrida", la qual cosa no fa més que remetre'ns a un dels capítols clau de *Pa negre*, aquell en què es produeix la descoberta de "la plenitud del no, del refús" i que du el personatge principal a preguntar-se: "Què eren la Política, l'Església, les idees, l'Estat, la Pàtria que defensava el mestre d'Alsàcia-Lorena [...] si no pensaments sense cos?".

• ÀLEX SUSANNA. ESCRIPTOR

Veritats poc conegudes

GERARD VERGÉS

Kafka, com tothom sap, era jueu i va néixer el 1883 al gueto de Praga. La família era gent molt laboriosa. El pare començà amb una fàbrica de cervesa, després amb botigues de teixits, i acabà perfectament instal·lat en una daurada burgesia. Franz Kafka estudià al Liceu alemany i va doctorar-se en dret. Acompanyat pel seu inseparable amic Max Brod, va recórrer mitja Europa, publicà diversos llibres i feu llargues estades en diferents sanatoris. Als 41 anys, tuberculós, moria en braços de Brod. Durant la terrible hemoptisi final Franz li va demanar al seu amic que cremés tots els papers inèdits. I què va passar? Que Max Brod, complint la seva promesa, va cremar-los. Però ell, que sempre havia estat menystingut i refusat pels editors de Praga, presentà com a obres de Kafka alguns llibres propis, els quals (confirmant un cop més que sovint el nom fa la cosa) ràpidament foren publicats. Un altre exemple? El poeta portuguès Fernando Pessoa té una obra extensíssima,

i encara hi ha un bagul ple de papers seus per classificar. Era tan prolífic –diuen– que es va inventar tres poetes diferents, els seus famosos heterònims: Reis, Campos i Caeiro. En realitat, però, foren aquests tres poetes els que crearen Pessoa. Tots tres, en efecte, es reunien a les nits en un cafè del Chiado lisboeta i, saturats d'absenta fins a les orelles, llegien els seus versos, recordaven els clàssics llatins i discutien sobre els manifestos futuristes de Marinetti. Després dipositaven els poemes en un bagul i se n'anaven a dormir la mona. Aquest és el bagul famosíssim i aquest el ver origen de Pessoa. Un pur fantasma.

Quant als científics em referiré a Newton i la seva llei de la gravitació universal. El cert és que la idea no se li va ocórrer veient caure una maçana –com tothom creu–, sinó un préssec. Així ho assevera a la revista *Science* la prestigiosa Diana Palmer, la qual també ens conta que Newton, que tenia una gata, va fer una gatona a la porta per

tal que l'animal entrés i sortís; però, havent parit la gata set gatets, Newton va afegir-hi set forats. No em negareu que el prestigi de la seva intel·ligència deductiva queda en entredit. Quant a Darwin –aquell de l'Anís del Mono–, narrant el seu viatge en el *Beagle* (singladura que es va passar marejat com una sopa i tancat al seu camarot) va contar-ne a l'alçada d'un campanar. Entre altres coses, un dels fets que afirma que van ajudar-lo a consolidar més la seva teoria de l'evolució fou la varietat de pinzans de les illes Galápagos amb els becs diferentment adaptats segons els seus costums alimentaris. Només passa que a les Galápagos mai no n'hi ha hagut, de pinzans.

I què dir de la història? Sembla que en el seu primer viatge Colom no va passar de les illes Canàries. Ell creia en el "non plus ultra" i que la terra era plana. Quan tornà a Barcelona per tal de ser rebut pels Reis Catòlics, tan sols portava quatre guanxes mig nus i emplomallats, un parell de cotorettes de Tenerife

i uns collarets de petxines que, ja en aquells reculats temps, els nadius venien com a *souvenirs*. D'Elisabet I d'Anglaterra afirmen alguns que era un transvestit. Potser per aquest motiu Shakespeare –volent adular la reina i subratllar la seva condició femenina– en el sonet 107 parla de "la mortal lluna", la lluna de la menstruació. Encara que alguns advoquen per la inversemblant teoria que la frase fa referència a l'Armada Invencible espanyola. I ja que parlem d'espanyols aquí tenim el president Aznar, per a mi un líder carismàtic. Personatge tolerant i dúctil, de tracte amabilíssim, mai empipat, mai rancuniós. Per posar tan sols dos exemples, tant en política exterior (la guerra de l'Iraq) com en la gestió del país (el Pla Hidrològic), vet aquí un home dialogant i gens prepotent. Com que Aznar mai no s'equivoca és just que mai no doni explicacions. Més infal·lible que ell, ni el Papa de Roma. I fins i tot és poliglòt: amb total facilitat domina els idiomes castellà i extremeny i murcià i andalús. Mare de Déu, tant que em costa a mi, català com sóc, entendre el valencià!

(Arribats en aquest punt, vaig veure que la porta del meu despatx s'obria i entraven dos homes vestits de blanc. Duien a les mans una camisa de força i em miraven estranyament.)

• GERARD VERGÉS. ESCRIPTOR